

ТРИЗБУК-REVUE HEBDOMADAIRE-TRIDEN'T UKRAINIENNE

Число 7 (65), рік видання III. 13 лютого 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 13 лютого 1927 року.

Надзвичайної ваги проблему порушує наш співробітник в статті «Ми і вони», що її знайде читач в цьому числі. Питання про розірваність і розбіжність між інтелігенцією на Україні та інтелігенцією на еміграції та питання про координацію праці тепер і спільну роботу далі має велике значіння.

Завдання, що стоїть перед нами, не легке до вирішення, якого треба досягти в загально-національних інтересах. Вирішення це ускладнюється, і не згадуючи вже ту політичну прірву, що її творить окупація, певним відчуженням, нерозумінням та психологинними різницями. Цілком ясно, що роки життя в різних умовах не могли не відбитися на самій психіці інтелігенції тут і там. Само собою, що різні обставини політичні, культурні та економічні вимагали і вимагають різних методів роботи й боротьби. Але так само зрозуміло й те, що майбутнє нашого краю наказує все зробити, щоб на той час, коли засипано буде прірву, викопану московськими окупантами та нашими запроданцями, по змозі вигладити ці невідліки огріхи минулого й сучасного й утворити атмосферу сприятливу для спільної діяльності.

Не легке й складне завдання, але при всіх труднощах, вище зазначених, вирішення його полегшує той факт, що звязки між краєм та еміграцією тільки ослабли, а не порвалися; що вони там, а ми тут ідемо різними шляхами до однієї мети; що єсть і зостається непорушною певна єдність настроїв.

Про наявність цих фактів, таких їм небажаних і зловісних, не

раз свідчили і свідчать самі большевики. Досить нагадати читачеві відомі признання самого Чубаря на торішньому з'їзді комсомолу про кадри «петлюровців», що зберігаються на Україні, «про прихильників нової боротьби», «прихильників дрібно-буржуазного устрою», «спілки з сучасною західно-європейською культурою», про «підпольну роботу» «оборонців національної республіки, ніби то незалежної від Росії» (Прол. Прав.» з 14. III. 26 р.), про те, що «українська еміграція не заспокоїлась» («Комуніст» з 17. IV. 26 р.), про те нарешті, що «еміграція висловлюється одверто, де-хто на терені України теж так гадає, але не висловлюється одверто». Це ще раз підкреслюють недавні твердження того ж таки Чубаря, передані своєчасно ТАС'ом, що розмови еміграції закордоном «про наступ на большевиків» «знаходять собі відгук на Україні».

Виходячи з цієї єдності прямувань і цієї спільності наших і їхніх настроїв, так авторитетно підкреслених самими окупантами, ми думаємо, що нам пощастить досягти того, щоб природні психологічні ріжниці не переходили певної межі, пощастить встановити взаємне розуміння і координацію праці, а на день визволення і взаємну виміну досвіду, взаємне намічення шляхів і методів національної роботи.

Але само собою — треба дбати про це вже сьогодні, треба працювати в цьому напрямку. Звідси найпильніша увага до всього того, що діється на Великій Україні, звідси необхідність докладного вивчення тих складних процесів, що одбуваються там, звідси конечність нав'язання тісніших і правильніших зносин між нами і ними.

Газета П. М. Мілюкова «Последнія Новости» в своїй передовиці від 29 січня с. р. робить велику рекламу паризькому виступові по українському питанню. В. А. Мякотіна і цілком ясно закликає нас українців прийти на цей виклад і сказати своє слово. «Ми не знаємо, — говорить сумно автор передовиці, — чи відважаться виступити на цьому диспуті місцеві українці: думаємо, що не відважаться». Дійсно пророкування передовиці збулися: українці не виступали. Але автор статті, як і всі росіяне, не хотять чи не можуть зрозуміти, чому саме на таких диспутах для відвічальних українських політиків місця немає.

Сама форма публічного диспуту є мало відповідною для порозуміння двох народів, двох націй і то особливо в момент напруженої їх боротьби між собою. Коли росіяне нас зараз кличуть говорити з ними на мітингах, то тільки тому, що справу нашу вважають своїм «внутрішнім російським» питанням, а не питанням міжнароднім. Німців, або поляків не кличуть вони на такі дискусії. Але часом і такі міжнародні одверті розмови й взаємний обмін деклараціями

буває можливим і корисним, але для того мусять бути відповідні передумови. Першою передумовою мусить бути взаємна повага. А чи вона є з боку росіян до українців? — Розверніть число тої-ж газети «Последнія Новости», того ж самого 29 січня і ви побачите, що редакція без всякого сорому поруч з передовою містить зневажливу статтю п. Д. Кондратьєва, який доводить до відома напів росіян, що існує в Подєбрадах Господарська Академія, метою якої є «дати можливість» емігрантам, що говорять «на українськом наречіі» здобути технічні знання і т. д. Але це ж тільки одинокий випадок. Ми б радили П. М. Мілюкову переглянути свій власний орган, не говоримо вже про «Возрожденіє» та інші, і побачити, що «Україна», «українці» до недавнього були виключно об'єктом пасквілю з боку російських журналістів типу Діонео та Яблоновського. Отже закликаючи нас на спільні, диспути п. Мілюков перше мусить трохи повчити повазі до українців принаймні своїх же співробітників.

Правда, останніми часами росіяне дуже зацікавилися «українським вопросом» і трактують нас уже не тільки в фел'єтонах. Ми не потребуємо вже як в стародавні дореволюційні часи навчати їх українському питанню, вони самі потроху починають його студіювати.

«Ролі наче б то перемінилися, — говорить орган Мілюкова, — виступає з докладом російський професор, а українці соромливо (!?) мовчать...» Але ми й не мовчимо: читайте нашу пресу і відповідь наша буде ясна сама собою.

Мовчить, замовчує, недоговорює хтось інший, а не ми.

Автор цитованої передовиці згадує сам, що «звичайно, в попередні часи питання ставилося рубя самими українцями, які вимагали від росіян прилюдної відповіді. Росіяне ж розуміючи делікатність питання і складність положення, воліли не давати більш ясної відповіді («не уточнять атвета») ніж це дозволяла неясність кінцевого результату боротьби з большевиками». Коли розшифрувати цю тонку павутину, сплутану старим політиком, то треба сказати так: ми ще не знали, яка за вами сила, які ваші шанси, ми не знали й чекали...

Справа, очевидно, ходить про доклад П. М. Мілюкова, читаний ним років два назад в Празі, доклад в обміркуванню якого взяли участь такі видатні і відвічальні українські політики, як професорі О. Лотоцький та Славінський. А питання, яке було поставлене Мілюкову, було таке:

— Коли ви вважаєте такими прекрасними принципі самовизначення народів, проголошені у Версалі, то чого ваша послідовність що-до їх, обмежується заходом, а підходячи до сходу, до України і Кавказу, ви «смуцонно умолкаєте».

Ці ж питання були поставлені знов торік на сторінках нашого журналу професором О. Шульгиним, поставлені в результаті докладного аналізу праці п. Мілюкова по національному питанню*). І п. Мілюков зробив звичайно вигляд, що він цього питання «не помічає». Але відповіді ми вже й не чекаємо. Ми знаємо, що на послідовність що-до України і Кавказу панове демократи і соціалісти з росіян стати

*) Див. «Тризуб» ч. 28.

не можуть. Обминаючи пряму відповідь, вони тепер дуже ласкаво нав'язують старі рецепти, які вже давно одкинуті нами, як шкідливі для здоров'я українського народу. Вони пропонують нам «федерацію».. Як торговці на базарі, говорять вони нам: «остання ціна». — «Предел нашей примірітельності вамі почті достігнут. Бойтєсь достігнуть єво вполне», — сказав п. Мілюков в дебатах на диспуті Мякотіна. Остання фраза не дуже ясна, але очевидно і Мілюков і Мякотін починають медовими голосами, а потім прсти волі вирветься у них горяче словечко, а кулаки самі собою стискаються. Так от ми і мусимо дати одночасно і нашу одверту відповідь росіянам на ці запитання і вказати основну причину, чому ми з ними говорити не хочемо:

— Ви нам даєте федерацію!? — Не хочемо ми федерації. Ми хочемо назалежності, ми втомилися від царизму, втомилися від большевизму, ми не знаємо, що ви ще вигадаете, ми хочемо жити вільно і незалежно. Дайте ж нам спокій і ми більше від вас нічого не вимагаємо. За нашу незалежність ми пролили кров, багато крові і ця кров борців і мучеників за волю України ще більше впевнює нас в незломній волі йти до перемоги, до самостійності.

З одним ми можемо, панів росіян, поздоровити: нарешті принаймні передовик п. Мілюкова зрозумів, що всі українці: «будь то монархісти Скоропадського, республіканці, соціалісти чи навіть комуністи, будь це полонофіли, германофіли чи навіть «русофіли» (лапки «Посл. Нов.») всі вони, сперечаючись між собою, в відношенню до росіян виставляють єдиний фронт самостійництва». Зрозуміти це — для панів росіян, що звикли дивитись в далекі світові простори і не знати, що робиться коло їх хати, — є великий прогрес. Може за рік-два вони витягнуть з того відповідні консеквенції. В. Шульгин, що саме побував тепер на Україні, здається, щось вже розуміє: він розуміє, що коли сорокаміліоновий народ прийде до свідомости, що він є окремий народ, — годі його утримати на мотузку — він рано чи пізно, а до самостійности прийде.

Отже сорокаміліоновий нарід голосно всією своєю багатолітньою боротьбою показав, що він дійшов нарешті до самосвідомости. Чи зрозуміли це панове росіяне? — Ще не зрозуміли. Але рано чи пізно і це вони зрозуміють.

Тоді одні будуть точити зброю, другі може схотять з нами говорити, але мають прийти вони до нас вже з іншими пропозиціями як сьогодні. Прийдуть вони з пропозицією договорюватися як рівний з рівним, як прийдуть вони з визнанням нашої незалежності, тоді нам буде про що говорити, бо у сусідів завжди є про що говорити. Тоді мирно і без взаємної злоби зможемо обмірковувати всі справи економічні і політичні, які торкатимуться двох незалежних сусідських держав...

Але до того ще очевидно далеко...

А поки що можемо тільки ще раз нагадати росіянам те, що ми писали ще 21 листопада з приводу виступів В. Мякотіна в Празі:

Нам нема з ким, і нема про що говорити.

А хочі на розмови росіяне нехай зятямлять раз на завжди одне:

ні на яку федерацію ні з ким і ніколи ми не підемо.

З Москвою говорити звичайно доведеться, як двом сусіднім державам, але це можливе стане тільки після того, як визволено буде з неволі Україну, міцно встановлено її кордони та обсажено їх потужним військом, що здатне дати гостру одсіч усім ворогам самостійності нашої землі.

Велика й потужна Москва, довга й тяжка та боротьба, але проти одвічного ворога і ми не самі: — поруч з нами за своє право і за своє існування боряться, боротимуться і народи Кавказу, і всі ті нації, які, раз визволившись з московської тюрми, не підуть до неї вдруге. («Тризуб», ч. 54).

МИ І ВОНИ.

Минає сьомий рік, як Збруч розділив нас і їх: нас — українську інтелігенцію, що пішла на еміграцію, і їх — ту саму інтелігенцію, що лишилась в країні.

Не малий це речінець тих шість років, які прожили нарізно ми і вони, особливо за тих обставин і умов, в яких довелося цей час перебути і нам і їм. Ріжні умови життя і праці, різне оточення, в якому жили ми і вони — все це не могло не зробити свого впливу, не лишити свого сліду. Утворилися неминуче певні різниці в психології, в світорозумінні навіть для тих, яких роки перелому застали людьми остаточно скрісталізованими і викінченими. До кадрів інтелігенції влилися нові елементи, нові сили з-поміж молоді, яка росла і складалась при цілком інших і одмінних обставинах. Коли створилися певні психологічні дистанції, коли виникли певні межі між генерацією старшої інтелігенції тут і там, ще більша відлеглість мусить ділити світорозуміння і світовідчуття молодших кадрів інтелігенції по цей і той бік совітського кордону. Не знаємо, як далеко зайшло те взаємне відчуження і нерозуміння української інтелігенції тогочасної і сьогочасної, знаємо, що воно мусить бути, що воно являється неминучим; більше того, спостерігаючи окремі факти зносин між емігрантами і тим боком, факти реагування еміграції на ті чи інші події з життя української інтелігенції під совітами, можемо констатувати, що воно вже є.

Факт цього взаємного нерозуміння між нами і ними являється цілком природним, як наслідок всієї тої різниці обставин життя нашого і їхнього. Можна було б обмежитися констатуванням цього факту й проминути його, коли б не існувало небезпеки, що це взаємне нерозуміння, ці психологічні різниці можуть набрати таких форм і розмірів, що вони утруднять спільну роботу — нашу і їхню, в майбутньому. А що труднощі й тертя на цьому ґрунті можуть бути цілком поважними, можуть причинятися до більших перешкод і комплікацій, доказом цього може бути хоча би ситуація в Польщі, — де різниці в психології інтелігенції кожного з трьох заборів не мало утруднень викликали в цілій культурно-національній і державній роботі.

Само собою, що це питання є неіснуючим питанням для тих, які вважають, що еміграція свою роль відіграла, свої завдання виконала, що вона перебуває в стані повного розкладу і деморалізації, що таким чином жадної вартості національної вона не має. Люде, що думають так, — а такі люде є не тільки між офіційними прихильниками совітської ідеології, — розв'язують справу про майбутні взаємовідносини між інтелігенцією еміграційною і краювою в той спосіб, що гнила, деморалізована еміграційна інтелігенція повинна бути підпорядкованою цілком і вповні інтелігенції краювій; до неї повинна йти в науку і використання та частина еміграції, яка може ще бути використана; уважати себе рівнорядною з інтелігенцією краювою еміграція не повинна в жадний спосіб.

Розуміється, що це прямолінійне розв'язання питання про майбутні відносини між нами і ними не має за собою жадних підстав. Вірніше — воно має всі підстави бути прийнятими комуністами і є повним непорозумінням, коли на ньому стоять люде, що не визнають комуністичної ідеології.

Занадто ми бідні на інтелігенцію, занадто великі завдання стоять перед нами на всіх галузях національної роботи, щоб для тої роботи ми не використовували в максимальній степені всіх тих інтелігентних сил, які ми можемо мати. А між тим не підлягає сумніву, що той метод розв'язання питання про взаємовідносини і взаємну роботу інтелігенції еміграційної і краювої, який пропонують большевики і ті, що з ними, метод, згідно з яким еміграційна інтелігенція має бути гноєм, що на ньому розцвіте робота краювої інтелігенції, яка в кишені тримає раз на завжди віднайдені і доцільні способи, — він являється не використанням сил і можливостей інтелігенції, а їх марнуванням.

Рациональне і доцільне з погляду розвитку національної культури розв'язання питання про взаємовідносини і майбутню роботу інтелігенції — краювої і еміграційної — може полягати тільки на взаємному визнанні рівнорядности і рівновартости цих обидвох груп на національно-культурній і національно-державній роботі.

Ніколи ми не мали тенденцій переоцінювати значіння еміграції і її роботи; противно вважаємо таку переоцінку одною з найбільших хиб, яка може бути зроблена нами. Але визнаючи всі негативні моменти, які посідає еміграція, в жаден спосіб не можемо ми пристати на ту думку, що в загальному і цілому підрахунок того позитивного і негативного, що має еміграція, дає результат не на її користь. Може одною з найбільш цінних річей, яку дасть еміграція Україні, — це буде той дух і та атмосфера західно-європейської культури, яку принесе еміграція.

Наша інтелігенція мала мінімальні стики з західно-європейською культурою, брали ми досягнення заходу з третіх рук, перебували під впливом російської культури, яка для розвитку нашої національної культури давала мінімум позитивного. Еміграція у перше дала можливість сотням і тисячам української інтелігенції звільнитися від психологічних впливів російської культури, стикнутися з заходом, зрозуміти його життя, його психологію, ознайомитися з його культурою. Хай мало продукційно використаний час еміграції нашою масою,

як наслідком слабкої підготовленості так і наслідком зовнішніх матеріальних перешкод; все таки увійде в майбутньому в українське життя з нашою еміграцією кількість переживань й досвіду й фактів, зв'язаних з заходом, якої наше життя ще не мало; з'явиться в українському житті поважна група, у якої зв'язки з російською культурою зменшилися до мінімуму, група, для якої та мішанина елементів західної культури, візантійщини і азійщини, якою є російська культура, не є прикладом, що заслуговує наслідування.

Коли б еміграція тільки це принесла в українське життя, коли б навіть визнати, що вся та наукова, культурна і політична робота, яка провадилась на еміграції, не є жадним придбанням і вкладом в національну культуру, то й тоді ті можливості, які творить еміграція для розвитку національної культури, не являються такими, які можна легковажити.

Поруч з тими творчими можливостями, які дасть для будівництва національної культури еміграція, стоять ті можливості, які даються кадрами української інтелігенції під совітами. Може найбільше для майбутньої роботи буде мати значіння та нова генерація української інтелігенції, яка висунулась за часів совітського режиму з народніх мас. Має вона ясне відчуття настроїв і потреб народніх мас, практичний підхід до справи, енергію і активність — всі ті властивості, яких в значній мірі бракувало інтелігенції довоєнній і дореволюційній. Дружна спільна робота в майбутньому совітської української інтелігенції, до якої входять кадри цієї народньої інтелігенції, і інтелігенції еміграційної, взаємна виміна досвідом, взаємне намічення шляхів і методів національної роботи могли би дати максимальні досягнення, максимальні результати для національної творчості.

Такий би шлях взаємної координації, взаємного об'єднання їх і нас являвся найбільш пожаданим і з погляду національних інтересів найбільш доцільним. Але чи буде він можливим, чи не відноситься намічення таких можливостей лише до категорії благочестивих побажань, які не можуть бути реалізовані й не будуть реалізовані в дійсному житті?

Трудно відповісти на це питання тепер. Лише майбутнє може його вирішити. Поки що представляється ясним лише те, що така координована спільна робота являється можливою лише тоді, коли існує взаємне розуміння, коли психологічні різниці не перейшли певні межі. Поки що треба усвідомити всю серйозність і небезпеку таких терть і ускладнень для майбутнього національного будівництва і треба заздалегідь запобігти цій небезпеці.

Маємо вражіння, що свідомість і серйозність цієї небезпеки слабо відчувається і нами і їми. Не звертається належна увага на те можливе марнування інтелігентних сил, яке може в результаті повстати, на ті труднощі і тертя в національному будівництві, які можуть виникнути. Забувається, що при нашій одсталості і некультурності буде лише шкодою, коли позволимо, щоб виникло таке марнотрастство національних сил, як утворення серед української інтелігенції твох таборів — нас і їх.

Розуміється, радикальне розв'язання цього питання полягало би в як найшвидшому зруйнуванні того хинського муру, який лежить між нами і їми. Але він, цей мур, може упасти, коли упаде большевицька влада на Україні, — тоді, коли придуть визначені для того історією речинці і терміни; це не в нашій владі. Зате в нашій владі систематичне і докладне студіювання всіх тих процесів, які відбуваються там. Встановлення можливого повного і докладного образу відносин, що панують під совітами, допоможе увійти в тамошнє життя, зрозуміти психологію совітського обивателя, совітського інтелігента. В людській владі так само — і нашій і їхній — встановлення тісних живих безпосередніх зв'язків між тим і цим боком. Такі зв'язки вміли налагоджувати і вміли підтримувати емігранти всіх національностей в усі часи, не зважаючи на всю суворість режиму, що панував на їх батьківщині. Ті, що лишались в краю, так само вміли всіма засобами допомагати встановленню і налагодженню такого контакту. Инакше діється у нас. Таких частих і таких систематичних зв'язків з краєм, які би мусіли мати, ми не маємо. Вина що-до цього полягає й на цьому і на тому боці. Мається вражіння, що ті, що лишилися там, в своєму виявленні лойяльності перед совітами дуже часто переходять межі «свойственнаго малоросіянам самоотверженія». Так само ті, що перебувають тут, часто забувають, що назва політичного емігранта обов'язує не тільки до слів, а й до чину і до жертв.

Думаємо, що ще не пізно виправити існуюче занедбання. Треба звернути увагу, треба доложити всіх зусиль для того, щоб координація і зв'язки між нами і ними во ім'я майбутніх завдань набрали таких форм, які мусять вони мати між живими активними громадськими групами.

В. Садовський.

МУЛЯЄ ОЧІ.

(кілька слів про Український Народний Театр).

Як все инше, так і мистецтво большевики намагаються використати для досягнення своїх цілей. Це можна бачити передовсім на большевицькій театрі та на новій драматичній творчості. Ті з театрів, котрі зрозуміли заміри большевиків, або так чи инакше захотіли їм вірою й правдою послужити, — користуються у большевиків всемірною підтримкою.

Майже всі українські театри м. Києва пішли на зустріч большевикам, заповняючи свій репертуар п'єсами тенденційного змісту, яким мають відповідно обробляти «упрямий хахлацький голови».

Розуміється, такі театри мають і сталі приміщення і субсидії і взагалі користуються не аби якою ласкою большевиків.

Та знайшовся серед них і такий театр, що став осторонь від згаданих вище театрів і продовжує традиції старого народного театру.

Це — Український Народний Театр, що не має навіть сталого приміщення.

На чолі цього театру стоять корифеї української сцени Садовський і Саксаганський, котрі лишилися вірними своїм поглядам на український театр і не захотіли їм зрадити.

Репертуар Українського Народного Театру відомий буде кожному, хто прочитав два вищезгадані прізвиська. Багато є в нім такого, що вже своє оджило, або у всякім разі втратило свою актуальність. І тому, уявляючи ті зміни, які принесло большевицьке панування в психології широких українських мас, здавалось, що Український Народний Театр, коли й не пустуватиме, то всеж не матиме вже колишнього успіху.

Так здавалось багатьом з нас, довгі роки одірваним від дорогої батьківщини. А між тим (спасибі большевицьким газетам) доводиться констатувати щось цілковито протилежне. Український Народний Театр має величезний успіх. Його вистави відбуваються при переповнених залах, більше того — дають аншлаґ, про що лише можуть мріяти не тільки большевизуючі драматичні театри, але навіть сама державна опера.

Большевицький рецензент в ч. 262 «Пролетарської Правди» пише: «Наталка Полтавка» в опернім театрі в найбільшій київській театрі дала аншлаґ. Багатьом не стало місця, це тоді, коли чудовий театр імени Франка, в цілковитім розумінні цього слова, сучасний театр, коли українська опера, з європейським репертуаром, яка може через свою якість зайняти місце у всякім європейськім центрі, — не можуть похвалитись матеріальним успіхом».

Одкинувши зрозумілу скромність автора, приходиться просто сказати, що інші театри дають дефіцити і бувають переповненими лише тоді, коли до них приводять для «обработки» червоноармейських вояків. Це особливо треба сказати про театр Курбаса, чи як його часом звуть — революційний театр.

Далі рецензент, якимсь несміливо питає, чим це явище можна пояснити, бо ж справді якась аномалія: модерний театр пустує, а перестарілий відбуває свої вистави з аншлаґом.

Він пише:

«Не можна не уникнути такого серйозного питання, посилаючись на те, що на «Наталку Полтавку» йде міщанство, бо це... непраґда. У залі переважає інтелігенція. Чи в одвідуванні таких вистав якийсь прояв шовінізму? Але й таке пояснення не слухне, бо головні театри в місті — українські. Художнє виконання? Але як же можна серйозно порівнювати вбогу поставу «Наталки Полтавки» з розкішними постановками опери та драми. Виконавці? Але ж ролі Возного й Виборного — не «коронні» ролі Саксаганського та Садовського, а Петляш в опері виконує звісно далеко відповідальніші ролі, ніж роля Наталки».

Отак, поставивши цілу низку запитань, рецензент заявляє, що він не збирається давати на їх відповіді. Од себе добавимо, що того й не треба. По-перше — кожному ясно і без відповіді, а по-друге — певно за неї рецензентові не поздоровилося би.

Однаке на їх не відповідаючи, він все ж каже: «ці питання з обсягу громадської психології такі серйозні, що в них треба розібратись. Треба дослідити культурний ринок, зорієнтуватись у таких явищах, які з першого погляду наче є аномалія. Треба знайти коріння ненормальних ухилів і треба дати Українському Народньому Театрові постійне приміщення для того, щоб він не мав якогось ореолу мучеництва. А може й для того, щоби дати змогу глядачеві — який ще не доріс до складних вимог нового театру, до сучасної драми та опери — мати свій театр, із якого він виростатиме до нового театру».

Із сказаного найбільше цікавим є те твердження «про ореол мучеництва» Українського Народнього Театру. Правда рецензент написав, «щоб він не мав якогось ореолу мучеництва». Ми добре розуміємо рецензента, знаючи, що часом шкодить ставити крапки над «і», а тим більше це може бути небезпечним при большевицькій «свободі» слова. Та й цього вистачить. Очевидно цей ореол мучеництва Українській Народній Театр має, бо найкращий доказ тому є хоч би те, що в Києві, де навіть за царських часів він мав стале приміщення, за «самостійної» большевицької України — він його не має.

Не помилилось, коли скажемо, що він комуністичним можновладцям муляє очі, і навіть не він сам, як організація мистців, лише ті вистави, які він впорядковує та які дають аншлаґ. Ще не заспокоїлись большевицькі нерви від контр-революційного «Запорожець за Дунаєм» з його «націоналістичними рідними краями», а тут тобі знову показують «Наталку Полтавку» та ще в театрі імени Лібкнехта. Чи снилося колись Лібкнехтові, що в театрі його імени співатиме дочка куркуля — Наталка.

І коли рецензент «Прол. Правди» говорив, як кажуть, «з туманцем», то його колега з «Вістей», ч. 292 з приводу постановки «Марусі Богуславки» перегнув палицю в інший бік і, зробивши розмашисто реверанса в бік начальства, «громко і атчотліво» заявив:

«Давно вже слід чекати на те, щоб з «Марусі з Богуславу» було зроблено велику соціяльну п'єсу, де індивідуальна мелодрама, що домінує в оригіналі, відійшла б на другий план».

А трохи нижче:

«На жаль тільки режисерська робота не торкнулась тих місць, де особливо випинається націоналістичну романтику. Ці місця слід було б перетворити, надавши належно класово-історичного освітлення».

Давати до наведеного якісь коментарії — не потрібно, сказано коротко і ясно.

Від себе лише додамо, що такі переробки вже почалися. Розуміється, після неї українські п'єси — скажемо улюбленим большевицьким терміном — червоніють.

Після переробки «Наталки Полтавки» вона остільки почервоніла, що большевицьким драматургам нічого не лишалось, як її саму назвати «червоною». Ну й назвали. Таким чином в українській драматичній

літературі одною «Наталкою» стало більше. Була колись «Наталка Полтавка», а тепер ще й маємо «Червону Наталку».

Пошанувавши таким чином і пам'ять її автора Івана Котляревського, котрий без переробки його твору, чого доброго, лишився б «за бортом» большевицької літератури, — большевики змилювались і над Тарасом Шевченком.

Найбільше їм подобались «Гайдамаки». Правда, назва «мало підходяща», бо звісно гайдамаки всякі бували. Були навіть такі, що ще недавно різали самих большевиків і про них їм не скоро забути. Однак, не зважаючи на це самої назви Шевченкових «Гайдамаків» не змінили. Метаморфоза, яка сталася з «Наталкою Полтавкою», бодай, що до самої назви, їх не зачепила. Зате в обробці самої п'єси Шевченковим «Гайдамакам» добре перепало. Аж їх власна преса не витримала.

В «Комуністі» з 10. XI. м. р. з'явилась замітка, в котрій з приводу виставлених в совітській інтерпретації «Гайдамаків» було написано так:

«Вже коли в тій композиції Курбас зробив певні зміни, продиктовані міркуваннями ідеологічного порядку, «Гайдамаки» чимало втратили на кону й зблідли. Така вже доля досконалих мистецьких творів: тяжко піддаються вони змінам і переробці» (Виходить, що і на большевиків іноді находить «просвітлення» В. Б.)

А далі знову: «але взяти в основу ту саму літературну й сценичну композицію, залишити навіть стару естетську музичну оздобу «Гайдамаків» і наводити на все це, даруйте на слові, «ідеологічний» глянець — (автор хотів мабуть сказати — «червоний» В. Б.) це невдячна робота (хоч вона й свідчить, що автор її знає політграмоту) — вона не досягає мети, демонструючи спектаклі в стилі «Червоної Наталки».

Зокрема літературні «корективи» Шевченкового тексту «Гайдамаків» особливо викликають такі асоціації; програма, на жаль, скромно замовчує ім'я цього Шевченкового «редактора».

Отже й де-кому з большевиків стає ясно, що слід „глянцем“ на далі не захоплюватися і обережніше перешивати в большевицьку одягу не тільки таких велетнів як Шевченко, а й менших за його.

Не буде бодай конфузу.

Що до українського театру взагалі, то його природнього розвитку все одно не спинити, хоч як би не переробляли його передбольшевицький репертуар. Це видно навіть на театрі «Березіль», директор якого той же Курбас заявив співробітникові «Вістей» (ч. 283), що хоч «жадних змін в розумінні переміни курсу в театрі не намічається... а «щоб освіжити репертуар ми відновляємо п'єсу... «За двома зайцями».

Большевики кажуть, що Київський Український Народний Театр має ореол мучеництва. Ми не помилились, коли скажемо, що взагалі український театр, що не пішов на службу до большевиків, має цей ореол. Він, як і вся Україна, іде своїм тяжким терновим шляхом морально підтримуваний переповненими залами глядачів. І день звільнення України з большевицької неволі буде днем великої радості не тільки для всіх тих, що перебуваючи, чи то в ріднім краї чи на ви-

гнанні зуміли зберегти ореол мучеництва не заплямованим, — але й для українського театру, що не захотів зробитись большевицьким резонатором.

І цей день ми твердо віримо, вже не за горами.

В. БУРАХОВИЧ.

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ В БЕРЛІНІ

В четвертому числі «Тризубу» було вміщено невеличку замітку про виклади Українського Наукового Інституту в Берліні, який знайшов гостинне приміщення в стінах Берлінського Фрідріхового Університету. Можливо, що де-хто з наших читачів вперше почув про цей Інститут, котрий регулярно відбуває свої виклади вже з осені 1926 року, хоч ми свого часу відгукнулися на його відкриття і привітали його. Тому хочемо дати де-які інформації про нову наукову інституцію, що повстала на еміграції.

Раніше ніж говорити про самий Інститут гадаємо, що не буде зайвим сказати кілька слів про історію його повстання.

Думка про відкриття Українського Наукового Інституту повстала в берлінських гетьманських колах не від минулого року. Вже протягом кількох років робилися відповідні заходи перед німецьким урядом та вони не давали бажаних наслідків. Лише з приходом фельдмаршала Гінденбурга на пост президента Німецької республіки цю справу не тільки зрушено з мертвої точки, але за, порівнюючи, недовгий час було переведено в життя.

З української американської преси ми довідуємося, що Український Науковий Інститут в Берліні було засновано заходами берлінського «Українського Товариства Допомоги Біженцям», на чолі якого, як відомо, стоїть дружина б. Гетьмана пані Олександра Скоропадська.

Щоб забезпечити Інституту кращий та нормальний розвиток, була в осені минулого року з'організована Кураторія Інституту, до складу якої увійшли як українці, так і прихильні до української справи німці. На чолі Кураторії став ген.-лейтенант і бувший міністр німецької держави — В. Гренер; заступник його: бувший за гетьманщини холмський староста, а раніше голова «Союзу Визволення України» — п. О. Скоропис-Йолтуховський. Члени Кураторії: професор др. Зерінг; директор Слов'янського Інституту в Берліні — проф. Басмер; др. Келлер; Коростовець; директор Інституту проф. Д. Дорошенко і один з дійсних членів Інституту. Першими дійсними членами Інституту були історик і ідеолог української монархичної гетьманщини — п. В. Липинський, др. І. Мірчук та др. Залозецький.

В кінці жовтня минулого року відбулось його урочисте відкриття, на яким крім представників німецької науки й представника міністерства освіти, була присутня вся українська колонія Берліну, починаючи від б. Гетьмана і кінчаючи новоприйнятим українським студентством.

Свято мало надзвичайно урочистий характер і складалось з промов численних представників, зачитання привітних листів, телеграм та реферату директора Інституту Дм. Дорошенка «Історія взаємин України з Німеччиною від старих віків княжої доби по нинішній день».

Проф. Віндельбанд назвав свято відкриття Інституту «дійсним культурним святом двох культурних народів».

Діяльність Українського Наукового Інституту має виявлятися голов-но в його науковій роботі, для чого позасновувано катедри історії України з підвідділами історії української державності та історії внутрішнього

життя українського народу; катедри, на яких освітлюватимуться різні духові течії на Україні в зв'язку з духовним життям інших слов'янських народів; українського мистецтва та матеріальної культури; народного господарства України; історії українського права, мови, письменства, етнографії й етнології.

Читаються спеціальні лекції і цілі курси німецькою мовою для ознайомлення німецьких вчених кол та ширшого німецького загалу із станом наукових дослідів українського життя в його минулім та сучаснім.

Інститут має видавати «Наукові Записки», де міститимуться наукові праці як членів Інституту, так і інших українських, або чужих учених. Праці друкуватимуться на мовах: українській, німецькій, англійській, французькій та московській.

Мається кількість наукових сил збільшити, для чого 10. XII. 1926 р. вибрано на надзвичайних членів ще слідуєчих значніших представників науки:

1. Член Української Академії Наук у Києві, університетський проф. др. І. Горбачевський (Прага), бувший свого часу ректором Карлового Університету в Празі, член Палати Панів і міністр бувшої Австро-Угорської Імперії, видатний хемик.

2. Член Української Академії Наук в Києві, д-р Степан Смаль-Стоцький, тепер проф. Українського Університету в Празі, колишній проф. Університету в Чернівцях, відомий знавець української мови й автор знаної наукової граматики української мови.

3. Ректор Українського Університету в Празі проф. др. А. Колесса, колишній професор Львівського Університету, історик української літератури.

4. Професор Українського Університету в Празі і директор Студії Українського Мистецтва там же Дм. Антонович, історик українського мистецтва.

5. Професор Українського Університету в Празі В. Щербаківський, бувший директор музею в Полтаві, відомий археолог.

6. Професор Українського Університету в Празі, свого часу професор фінансового права Варшавського і Московського Університетів — О. Одарченко.

7. Ректор Українського Педагогічного Інституту в Празі, професор української літератури Л. Білецький, колишній доцент Київського і Кам'янець-Подільського Університетів.

8. Доцент Українського Педагогічного Інституту в Празі Д. Чижевський, автор численних праць з історії філософії.

9. Професор др. С. Томашівський (Львів), колишній доцент історії Австрії на Львівському Університеті, відомий український історик.

10. Б. Лепкий, професор Краківського Університету, відомий письменник і літературний критик.

11. Др. І. Крип'якевич (Львів) бувший доцент Українського Університету в Кам'янці-Подільському, знаний український історик.

12. Др З. Кузеля (Берлін), відомий український етнограф і етнолог, бувший лектор Університету в Чернівцях.

13. І. Кривецький, директор бібліотеки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, відомий дослідувач історії Галичини під Австрією.

14. Х. Лебідь-Юрчик (Перемишль), бувший доцент політичної економії в Українському Університеті в Кам'янці-Подільському, один з кращих знавців цукрової індустрії на Україні.

15. В. Тимошенко, професор Українського Університету в Празі та Української Господарчої Академії в Подєбрадах, доцент чеської Торговельної Академії в Празі, зараз рокфелєровський стипендіат на Нью-Йоркському Університеті, знавець народного господарства на Україні.

Крім вище згаданих має бути покликаний цілий ряд інших українських та німецьких учених, котрі могли би працювати на полі української філології, права та народного господарства.

На початок 1927 року намічений такий програм:

а) Дійсний член В. Липинський працює над «Основами теорії форм держави та уряду».

б) Дійсний член Д. Дорошенко готує до оповіщення джерела до історії України, а крім того працює над де-якими спеціальними темами з 17 і 18 в. в.

в) Дійсний член д-р І. Мірчук: «Філософічні елементи в світогляді українського народу».

г) Дійсний член д-р В. Залозецький:

1. Студія верхнь-мад'ярської тотичної пластики 14 і 15 століття (Результати його дослідів з 1926 р.),
2. Монографічні опрацювання статуї Св. Юрія з Градчан (Sloss-pof)»

Багато вчених вже віддали свої праці до друку в «Записках Інституту». Серед них вже вибрані такі:

1. Д-р Келлер: «Чумацькі народні пісні» з міркуванням відносно чумацької торгівлі, як важної галузі старої української торгівлі взагалі.

2. Д-р І. Крип'якевич: а) «Схід Європи в часи Тридцятилітньої війни»; б) «Нові додатки до історії сучасників Богдана Хмельницького».

3. Х. Лебідь-Юрчик: «Бюджет Української Держави в 1918 році».

4. О. Одарченко: «До питання підстав номінальної валюти».

З 26. XI. 26 р. почалися наукові зібрання. Перше було присвячено недавно померлому членові Української Академії Наук в Києві Володимирові Гнатюкові. На нім був заслуханий в німецькій мові реферат про життя і діяльність небіжчика, прочитаний надзвичайним членом Інституту д-ром З. Кузелею.

14. I. 1926 р. відбулося друге наукове засідання, на яким в німецькій мові було прочитано дійсним членом д-ром І. Мірчуком і надзвичайним членом проф. Д. Чижевським доклади, присвячені українській філософії.

21 січня проф. Д. Дорошенко прочитав українською мовою реферата під назвою: «Д. Бантиш-Каменський, автор систематизованої і на документальних матеріалах збудованої історії України (з початку нової української історіографії)».

28 січня буде заслуханий доклад дійсного члена д-ра Залозецького присвячений переглядові науково-мистецької літератури Сходу Європи.

Дальші наукові засідання відбуватимуться по можливості кожної п'ятниці. На чергу має прийти ряд докладів як дійсних так, і надзвичайних членів Інституту.

Крім наукових засідань д-р Залозецький прочитає цілк лекцій, присвячених мистецтву. Проф. Мірчук прочитає цілк лекцій присвячених справам релігії. Проф. Дорошенко — по історії.

Студенти-стипендіати першої категорії (з закінченою вищою освітою) працюють під проводом наукових сил Інституту. Серед них, приміром, д-р Д. Олянич працює під проводом В. Липинського в пруському державному архіві. Від досліджує матеріали по історії відносин між курфюрстом Фридрихом Вільгельмом Великим і Україною. Де-які із знайдених документів вже були опубліковані. Інші стипендіати першої категорії працюють над такими темами:

д-р. Вергун: «Історія Унії на Україні».

д-р. К. Чехович: «Філософія мови у Потебні».

д-р. І. Лоський: «Протестантизм на українському ґрунті».

Щоби полегчити стипендіатам працю, при Інституті розпочалися семінари вправи. В. Липинський провадить семінаром, присвяченим історії стремління України до державної самостійности.

Д. Дорошенко має приватний курс під заголовком: «Джерела до історії України з 17 і 18 століття», також провадить вправами семінара по історії господарських, соціальних і культурних відносин в Україні за той самий час.

Др. Мірчук читає курс: «Кант, його життя і його філософія».

Др. В. Залозецький читає: «Історія німецького мистецтва в 15 і 16 століттях».

На всі лекції мають вільний вступ не тільки студенти Інституту, але кожний, хто цікавиться згаданими вище темами.

Вже з вище поданого видно кожному, що на еміграції зароджується нова українська наукова інституція, котра при відповідній підтримці і самих українських наукових кол., може багато зробити для добра нашого народу.

Можемо ми сходитися чи розходитися в політичних поглядах, але сфера науки і культури повинна всіх об'єднувати, і думається, що козний українець може тільки радіти повстанню Українського Наукового Інституту в Берліні.

Отже думаємо, що ми не помилились, коли разом з нашими читачами побажаємо Науковому Інституту в Берліні як найбільшого розвіту.

Z.

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ

БОЛЬШЕВИКИ, ЕВРОПА ТА УКРАЇНА (зіставлення та уваги).

Англійський міністр фінансів, перебуваючи в Римі, зробив політичну заяву, що має далекосягле значіння. Він говорив про європейську політику сучасного англійського кабінету міністрів, характеризуючи її в такий спосіб:

— Наша європейська політика, — сказав Вінстон Черчіль, — дуже проста. Вона має метою досягти того, щоб Англія, Франція, Італія та Німеччина спільно стали працювати над відродженням Європи та над загоєнням її воєнних ран. Такий, — говорючи кількома словами, — підклад цілої нашої європейської політики. Антагонізм названих великих народів Європи зруйнував її добробут, а коли б цей антагонізм протягся далі, була б знищена до тла європейська цивілізація. Найбільші вороги світової війни мусять тепер об'єднатися та по можливості взаємно допомогти один одному, як лояльні приятелі, щоб сама думка про нову братовбивчу війну між ними зникла без сліду з усіх уявлень їхніх. Згода, зазначена Локаніським актом, не виключає інших держав. Вона не йде в супереч і поглядам Північно-Американських Сполучених Штатів. Навпаки я певний, що ніщо не могло б дати американському народу більшого заспокоєння, ніж картина лояльної співпраці великих європейських націй. Так само я переконаний, що тільки цим можна найлегче нахилити Сполучені Штати до того, щоб вони прийняли з чинною допомогою Європі в цій справі, яка кінець кінцем єсть разом з тим і справою цілого людства.

У цій заяві англійського міністра важливо кожне слово, бо з них кожне є рівне цілій програмі, але найважливіші її слова, мабуть, ті, що їх не сказав У. Черчіль. Британський міністр промовчав про те, якого ворога мусять мати на оці європейська солідарність. За нього сказали інші люди, що не потребують мати витриманої мовчазності, такої характерної для англійських державних діячів.

— Найбільш важливим наслідком великої війни, — пише в «Temps» один із французьких політиків з приводу франко-німецького зближення, — без сумніву єсть те, що з політичного обрису зникла Росія, як велика європейська держава. Всі інші наслідки — дрібниці поруч з цією подією, що мабуть таки дефінітивно перетворила світову рівновагу, закінчивши собою певний період політичної історії людства. Перші ознаки справжнього важкого іспиту для Європи ми бачимо вже сьогодні в Китаю. Боротьба, що повстала між Англією та китайською ксенофобською революцією, розпочатою «місіонерами, інституту Східних народів», представляє пробле-

ми, які вже стають великими проблемами Європи, і перед якими у роздумі цілий світ схилить голову. Справа йде про те, чи стара Європа, об'єднається, щоб протистати політичним, економічним і демографічним небезпекам, що наступають на неї з усіх боків; чи зрозуміє вона, що її чвари, її свари та інтриги утворюють для неї становище найменшої можливості опору, а то може просто кидають її в пастку тих ворогів, що слідкують за першими симптомами її послаблення?

Наче відповідаючи на наведені вище слова та запитання, Бухарін у Москві назвав цього ворога і виявив його наміри. У програмній промові на конференції московської партійної комуністичної організації він сказав, між іншим: — Німецька політика хитається. Після Версальського замирення Німеччина була пригнобленою країною і комуністи могли підтримувати німецьку політику, не зважаючи на те, що вона мала буржуазний характер. Тоді справа у Німеччині йшла про можливість національної визвольної війни. Німеччина була в той час цілком ізольованою, і боротьба її не мала імперіалістичного забарвлення. Тепер інший стан річей. Тепер уже Німеччина перестала бути об'єктом, а стала суб'єктом світової політики. Цей факт спричинився і до того, що Німеччина захиталася що-до напрямку своїх політичних шляхів. Вона тепер рішуче повернулася до заходу. Вона змагається вийти до складу повноправних європейських держав і обертається спиною до сходу... Що ж до Англії, — то вона просто організує війну проти ССРСР. Складено низку договорів, спрямованих проти совітського союзу: за цими договорами стоїть Англія. Вони такі: румунсько-італійський, польсько-румунський, франко-румунський, польсько-чехословацький, польсько-югослав'янський, та договори лімітрофних держав. У Персії та Афганістані Англія розвинула посилену діяльність. Переворот у Литві треба поставити також на рахунок Англії... Під проводом Англії в цілій Європі почалася моральна війна проти совітської влади. —

У своїй промові Бухарін розвинув детальну програму боротьби з капіталістичною Європою, а особливо з її вождем — Англією. На його думку, боротьба з цією державою, крім того, що робиться більшовиками в Китаю, мусить бути з'осереджена в усіх її колоніях, особливо в тихоокеанських, а також у Сінгапурі, головній військовій базі Англії в тих краях. У наслідок цієї промови Бухаріна московською комуністичною конференцією прийнято резолюцію про те, що світова революція, ідучи дуже складним шляхом, виявляється зараз у напруженій класовій боротьбі на європейському континенті, в робітничих руках в Англії, в китайській революції, в комуністичних повстаннях на Малайських островах то-що. За всіма цими рухами Комінтерн мусить слідкувати, всім їм має безмірно допомагати, щоб повалити стару Європу та завести в цілому світі комуністично-совітський лад. Тому ССРСР мусить звернути цілу свою увагу на військові справи, на збільшення та зміцнення червоної російської армії, яка має на своїх багнетах рознести комуністичні ідеї по цілому світу.

Большевицький політик — непорівняно більше балакує ніж англійський міністр, але й він далеко не все сказав. За нього говорять факти. По-перше Бухарін, хоч і говорив на конференції три години, майже нічого не згадав про Сполучені Штати Північної Америки, хоч ця держава, разом з Англією, — найбільша перепона для світової революції, ради якої живуть і працюють більшовики. Замість Бухаріна про це повідомляє американський міністр закордонних справ (державний секретар) Келог. — Латинська Америка та Мексика, — сказав він у сенаті, — стали базою комуністичної чинності, спрямованої проти Сполучених Штатів. Большевицькі лідери вважають одним з основних своїх завдань зруйнування того, що вони звуть американським імперіалізмом. На їх думку, це необхідна умова успішного поширення міжнародного революційного руху по цілому світі.

Як відомо, для проводу та керування цією акцією до Мексики вислано славетню пані Колонтай, у якості дипломатичного заступника ССРСР.

Подробиці організації цієї акції надруковані в американській пресі, бо до її рук попав оригінальний документ з оперативного відділу III Інтернаціоналу. Вони такі:

— Не маючи можливості закласти руководні центри в Канаді та в Сполучених Штатах, більшовики заснували головний штаб своєї агентури для північної та південної Америки у Мексиці. Другий такий штаб закладено в Буенос-Айресі. Обидва штаби поставлено на великий масштаб та забезпечено значним бюджетом, розрахованим на долари. З цих штабів ідуть директиви комуністичним агентам в усіх американських державах, ідуть також і гроші на підтримку місцевих американських комуністичних партій та угруповань. Ці партії та угруповання існують уже крім Сполучених Штатів та Мексики в Уругваї, Аргентині та Бразилії. З Москвою комуністичні штаби зносяться через Гамбург та Берлін. Прикладною точкою більшовицької чинності вибрано зараз маленькі республіки Центральної Америки тому, що на території одної з них, — у Панамі, — збудований відомий канал, що з'єднує Атлантичний та Тихий океани, а на території другої, — Нікарагуа, — має бути збудований другий канал, паралельний Панамському. Місце нападу вибрано дуже влучно, бо всякі заворушення у цій частині Америки можуть цілком припинити усякі торговельні та військові морські зносини між двома океанами, що для Сполучених Штатів звичайно було б великим ударом.

Але не тільки в Америці працюють більшовики, підтримуючи всякі розрухи, всяке заворушення, кожне хитання, хоч би вони не мали нічого спільного з комунізмом, хоч би вони й мали тенденцію перетворитись з часом у яскраву протилежність совітським доктринам. Скрізь, де пахне непокоєм, чи то внутрішніми, чи зовнішніми, вони йдуть з доларами, бомбами, зброєю, з агітаторами, з літературою на всіх мовах світу, з науково складеними й випробованими методами руйнування громадського ладу та усталених внутрішніх чи зовнішніх відносин, дбаючи лише про те, щоб спокій було замінено тривогою, громадське життя — громадською війною. В усіх напрямках, серед усіх народів, близько й далеко, виявляє червона Москва дивовижну активність, рідку планомірність, систематичність та впертість.

Та тут буде на часі зауважити, що більшовизм та більшовики, переслідуючи наче б то безперестанно ті самі цілі, прагнучи тими самими методами, як і на початках своєї діяльності, в дійсності підлягли радикальним змінам. Первісні чисті комуністичні принципи, що горіли над ними червоним полум'ям, пригасли та перекурилися димом; первісні діячі, за якими не можна було не визнавати певних ідеологічних змагань, вмерли чи змаліли. Більшовизм як доктрину остаточно zdeформовано; більшовики, як революційні діячі, безнадійно zdeградували. Як здається, настав уже час говорити не про світову більшовицьку революцію, а про світовий більшовицький бандитизм, бо за останні роки не революцію сіє червона Москва по цілому світу, а не прикриту бандитську анархію, не розбіраючи вже ні цілей, ні засобів, ні людей.

Аби не бути голословним, вкажемо кілька прикладів у Європі та за її межами. У Польщі більшовики прибирають вигляд національних меншостей, як це яскраво виявилось цими днями у відкритому колосальному га цілу Польщу заговорі так званих білоруських комуністів і як не постійно виявляється в «Українському Прапорі» п. Петрушевича. У Чехословаччині більшовики перетворюють місцевих комуністів у звичайних шпionів, як це видно із парламентської заяви одного з комуністичних депутатів, що була скоро після того фактично підтверджена шпionським процесом, на якому фігурували імена недоторкальних членів місцевої офіційної совітської місії, зловлених на гарячому вчинку з документами та грошима в руках. У Німеччині більшовики в найтісніший спосіб зв'язані з крайніми монархічними угрупованнями. В Угорщині вони змагаються конкетувати з адміралом Горті, в Італії — з Мусоліні, а Югославії кладуть вінок на могилу Пашича. З ким і як працювали вони на Балканах, занадто відомо, щоб нагадувати про це і т. и.

По за Європою: в Африці більшовики підтримують рифян та ріжумуринські племена, як тільки вони виявлять хоч яке бажання до розрізів, а в Єгипті — прибірають національне коптське обличчя. З Туреччиною червона Москва склала приятельську угоду, хоч уряд Кемаля паїші а ні на хвилину не вагається вішати комуністів, коли вважає це з якого будь боку потрібним. У Персії та Афганістані більшовики всемірно прихильні до ханських режимів, а в Індії стоять на боці будистів, магометан чи когось іншого, аби тільки цей хтось з тої чи іншої причини мав волю до боротьби з Англією. На Малайських островах вони записали в комуністи місцеве населення і Суматрійська революційна влада в складі своїх членів мала двох червоних товаришів з Москви. Роля більшовиків у китайських подіях відома читачам «Тризуба» з попередніх статей.

По цілому світу допомагають більшовики розрухам та заворушенням незалежно від того, який характер мають вони. Непокію для непокоїв, — таке сучасне гасло червоної Москви, — бо всі непокої, де вони не стались, одбиваються на європейських справах та припиняють процес відродження та стабілізації Європи. У цьому пункті червона Москва — незамирений ворог Європи, а Європа мусила б бути незамиреним ворогом Москви. Чи відчують цей факт відповідальні європейські політики, чи роблять вони з того відповідні висновки, чи мають вони намір та готовий план боротьби з тим вогнищем анархії та тривоги, що з'осереджено в Москві? На ці запитання відповідати і легко і дуже тяжко. Міродайні європейські чинники, особливо англійські — бо ж Англія зараз безперечно перед веде усім європейським державам, — без сумніву ясно розуміють становище і до рішучої боротьби з червоною Москвою готуються. Перша частина плану цього підготовання лапідарно виявлена в наведеній заяві У. Черчіля, і ця частина сьогодні вже на прикінці свого здійснення. Друга частина виявлена в промові Бухаріна. Червоний промовець де-що прибрехав, де-що перебільшив, але ходом цілого європейського життя та певними зусиллями європейської дипломатії, не зважаючи на дипломатичні посольства, на визнання де юре, на дипломатичні бенкети та промови, на дипломатичні зносини й пересправи, — ССРСР зараз відчуває себе одрізаним од Європи та ізольованим од неї. Колишня Росія щезла з політичного обрію в Європі, і ССРСР не має сили заступити порожнє місце. Ні з якого боку не потрібний він уже зараз Європі. Європа вивчилася обходитися без того хліба, що йшов із сходу Європи; пристосувалася і до того, що з її торговельного обороту випав східний ринок, бо ж оборот з ССРСР за останній рік рівний всього кільком процентам європейського торговельного балансу. Культурно чи морально брати у ССРСР Європі нема чого, а політично він не здатний до будь яких нормальних пактів чи договорів. Колишнє європейське буржуазне побоювання перед більшовиками змінилося призи́рством, а почасти й ненавистю; робітничі кола рішуче остигли од свого колишнього, такого ще недавнього захоплення комуністичною московською державою. Психологічний настрій у Європі що-до більшовиків зараз такий, що при певних умовах може кожної хвили повстати цілком реальна думка про остаточне приборкання московських світових бандитів, що своєю чинністю гальмують еволюційний розвиток міжнародних відносин. Проблема замирення сходу Європи безперечно встас на порядок політичного дня, і реальне її вирішення — питання мабуть недалекого часу.

Яку роль у цьому замиренню могли б надати Україні відповідальні європейські чинники? Чи розуміють вони силу і вагу українського питання? З певністю можна твердити, що політична опінія Європи розуміє тепер значіння української проблеми. Самостійна Україна, в очах міродайних європейських кол, перестала бути східним фантомом; а стоїть у їх політичних розрахунках, як цілком реальна і важлива цінність. Ця зміна опінії дає себе відчути в усіх більших та менших політичних центрах Європи. Ми наводили вже відгомін цієї опінії в чеській пресі. Чутлива німецька політична преса встигла також відгукнутися на неї. Видатний німецький політик Пауль Рорбах в одній із своїх останніх статей пише:

— Що українська проблема єсть одна з центральних європейських проблем, — це мусить бути тепер відомо принаймні кожному професійному політикуві. Українське питання — основний елемент у справі державного будівництва на сході Європи. Коли цю проблему буде вирішено позитивно, себ-то коли Україна стане самостійною державою, — то тим самим утвориться окрема так би мовити «внутрішня» східно-європейська політична рівновага, яка спричиниться до того, що окремі члени східно-європейської політичної системи зможуть встановити свої відношення один до одного, а також і до народів середньої та західної Європи. Наколи ж українську проблему буде вирішено негативно, себ-то коли Україна буде на довгий час підбита Москвою, то залишиться все те, що й було до великої війни, а саме: східна Європа, як цілість, зостанеться знярядям великодержавного інстинкту Москви в напрямках на захід, а також на схід і на південь. Чи московський царь матиме при тому ім'я Миколи, Олександра, Леніна чи Сталіна, — це не гратиме жадної ролі.

Яких реальних форм прибере ця зміна європейської політичної opinio що-до України, коли і як думка значне перетвориться у волю та чин, про це мабуть говорити ще завчасно.

Observer.

МОСКОВСЬКА ЯКІСТЬ.

«Центральна комісія в справі робітничого постачання відмітила, що постачання робітничого населення систематично поліпшується», — пишуть «Вісти» в ч. 11. Як те «поліпшення» виглядає в дійсності і який крам постачає на Україну, виславши з неї все, що можна, Москва, в тому самому числі тісі-ж самої газети розповідає нам Остап Вишня в «малому фейлетоні» під заголовком: «Якість», що його подаємо нижче.

«Такого ще не було в нас у редакції...

Присилають нам силу всіляких курйозів, цілі пакунки документів про «недостатки механізму» — до цього ми вже звикли.

А це приїхав до редакції великий пакет, а в тому пакеті цілий метр чорної матерії...

Редакція зраділа. Думала, що вдячні передплатники, захоплені прекрасною постановкою газети, просто прислали редакторів на штани...

Розгорнули ми ту матерію, і радісні обличчя наші сум пройняв...

З такої матерії не то що штанів, — та ще для редактора! — а й онучі не зробиш...

Що ж то, — скажіть, — за матерія, коли візьмеш її в руки, а вона дізе-лізе-лізе... В руках лізе... Смикнеш її, а вона — лусь! Потягнеш її, а вона — трісь! Подивився на світло через неї, а вона така, ніби її вдовж і поперек шпатель поточив!

Плюнули ми на такий «подарунок»!

Полізли далі в пакет — аж там і лист...

Лист сердитий. З того листа ми довідалися, що то зовсім не подарунок редакції, а прислали нам його з докором:

— Подивіться, — мовляв, — що за гній висилають нам на село. Замість мануфактури! Допоможіть, — пишуть нам, — в боротьбі за якість продукції...

Прислала нам ту «якість» Сумська окружна спілка споживчих товариств, прислала з актами, з копіями «кишного ярлыка», засвідченими Сумською Окр. РСІ.

Що ж воно це все значить?

Ось що... На село, в Каменське споживче товариство прислано з Сумської мануфактури. І от серед тої мануфактури був цілий шмат

«кіпа») прілого (як записано в акті) фланелету, отого, що й нам прислано до редакції. Фланелет, справді, ні к чорту. Чи він прілий, чи він просто не витканий як слід, а тільки ні до чого иншого він не придатний, як тільки до того, щоб підірвати довіря до нашої кооперації...

Сумспілка одержала ту матерію із Всесоюznego Текстильсиндикату в Москві, по рахунку № 4182 від 14-X-1926 року в «кіпі» № 257560. Виробив цю матерію Іваново-Вознесенський трест.

Хто має уші — слухати, і кому про це слухати слід — хай слухає!»

ОБ'ЄДНАНА ГРОМАДА У ФРАНЦІІ.

Прочитає виклад

Д-р ХОЗРОВ БЕІ СУЛТАН ЗАДЕ

бувший член національного уряду Азербейджану,
на тему:

**„Азербейджан та його роля в
майбутній конфедерації Кавказу“**

в суботу 12-го лютого с. р. о 8 год. вечора в помешканні Громади,
54, Rue Mademoiselle. Paris 15.

Метро: Cambronne або Nord-Sud: Vaugirard.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— У Всеукраїнській Академії Наук. — Етнографічна Комісія Академії бере близьку участь в спеціальному збірнику, що його випускає державне видавництво України про Дніпрельстан. («Вісти», ч. 12).

— ВУАН одержала од Російської Академії 5.000 книжок в обмін на книжки, послані з Києва («Вісти», ч. 12).

— До етнографічної комісії Академії надіслано чи-мало цінних матеріалів. Серед них колекції Грінченка, Лукашевича та інших («Вісти», ч. 13).

— Український Національний Музей у Львові надіслав історичній секції ВУАН чи-мало цінних наукових колекцій з історії західної Європи («Вісти», ч. 13).

— Інститут ім. Т. Шевченка в Харькові. На останньому своєму засіданні колегія НКО затвердила статут інституту ім. Тараса Шевченка в Харькові (при Харьковському ІНО). Інститут цей є науково-дослідною установою, що має на меті збирати та зосереджувати матеріали й документи з нової української літератури і про Т. Г. Шевченка в першу чергу, а також науково-досліджувати та популяризувати з погляду матеріялістичного розуміння історичні та історично-літературні явища і процеси, насамперед з життя і діяльності Шевченка, його епохи і, взагалі, нове українське письменство XIX-XX століть і літературно-громадські рухи на Україні.

Виконуючи ці свої завдання, Інститут організуватиме виставки, семінари, лекції, доклади, друкуватиме каталоги та списки матеріалів, свої матеріали і нау-

кові та популярні праці про них, видає свій постійний орган.

Плани роботи інституту, його бюджет, штати наукових робітників затверджує Укрголовнаука, що розглядає звіти інституту і дає йому відповідні директиви.

Керує інститутом директор як по лінії науковій, так і адміністративно-господарській. Директора за пропозицією ради інституту затверджує НКО.

Безпосереднім помішником директора є вчений секретар інституту, що провадить наукове листування інституту, відає протокольною частиною, складає плани і звіти, технічно радагує видання інституту.

Вищим науково-дорадчим органом інституту є рада, що дає загальний напрямок і плани роботи. На чолі роботи інституту стоїть голова, обраний радою і затверджений НКО. («Вісти», ч. 12).

— Пожежа в Ніжинському музеї сталася 10 січня. В музеї переховувалися речі й рукописи Гоголя. Збитки виявляються («Вісти», ч. 12).

— Вшанування пам'яті М. Коцюбинського. В будинку, де народився М. Коцюбинський, в Винниці заходами Комітету вивчення Поділля закладається музей його імені. Зібрано вже чи-мало матеріалів. В садку його садиби мають впорядити великий мійський сквер і поставити пам'ятник. Плакат із закликом до пожертв написано акад. С. Єфремовим. («Культура й побут», ч. 2).

— Художня виставка в Києві. В січні в Києві відбулася виставка місцевої філії Асоціації Революційного Мистецтва України (АРМУ).

«На суд і на критичну оцінку радянського громадянства кий-

ська група митців об'єднаних навколо АРМУ, що є федерацією різних формальних напрямків, виставила свою мистецьку продукцію. Тут є сім відділів: малярство, рисунок, графіка, архітектура, скульптура, художня промисловість (тканина й кераміка), театральне оформлення та фотографія». («Вісти», ч. 13).

— **Охорона пам'яток старовини.** Академія Наук одержала відомості, що в м. Кам'янці на Черкащині зруйновано старовинну церкву, збудовану в XVII сторіччі. («Вісти», ч. 12).

— **Охорона природи** України спадає на спеціальний Комітет при УкрНауці. Завдання перед ним великі і відповідальні, але провадити свою роботу Комітетові доводиться в дуже тяжких умовах. «Нині на краю загибелі первісної природи, — повідомляють «Вісти», ч. 13, — стоїть заповідник ім. Раковського «Чаплі» (юл. Асканія). Не зважаючи на те, що держава дала заповідникові пільги, щоб зберегти її степи та вивчити їх, однак, використання «Чаплі» з господарською метою відсунуло цілі охорони природи та наукового дослідження. Пільги лише полегшують радгоспу господарювати, охорона ж та наука ледве живіють».

Треба побажати, щоб Комітетові пощастило «відстояти непорушність його степів і господарські інтереси заповідника поставити вище інтересів радгоспу». Така ж загроза насунула на степові острови Азовського та Чорного моря — Джерилагач, Тендер, Обиточенську косу та інші, куди злітається зо всієї України пташине царство і де ще недавно найрідніші породи птахів вкривали всю просторінь. Комітет клопочеться, щоб острови Джерилагач та Тендер було оголошено заповідником.

* * *

— **Людність України.** За попередніми відомостями про наслідки загального перепису всього на Україні є 28.934.297 чол. А що певний відсоток населення не було зареєстровано, то можна уважати, що населення України

досягає 30.000.000 чол. Мійського населення є — 5.226.620 чол., а сільського — 23.667.677 чол. Найлюдніша Харківщина (1.592.131), найменша по своїй людності — Старобільщина — 480.249. На селі жінок — 11.678.160, а чоловіків — 10.956.351; в місті жінок — 2.627.720, чоловіків — 2.469.279. Отже жінок на Україні більше ніж чоловіків. («Вісти», ч. 12).

— **Свято з примусу.** По всій Україні 21-22 січня, саме в день проголошення незалежності, населення мусіло святкувати з наказу влади роковини смерті Леніна. Поминки одбулися із звичайною парадом, по встановленому згори проґраму. Крім того київський пролетаріят з власної ініціативи одзначив ще дев'яту річницю ганебної дати: повстання проти Центральної Ради («Вісти», ч. 18).

— **З переляку.** За галасливими войовничими промовами на московській парт. конференції тов. Бухарина та Ворошилова намагаються потрапити в тон і місцеві більшовики на Україні. На київській конференції делегація від курсантів та комскладу школи імені Каменева, вітаючи конференцію запевнила, «що вони на перший поклик робітничо-селянської влади підуть боронити країну». Представник робітників туди ж: «коли треба буде, ми всі як один підемо в бій за нашу країну». Найбільшу войовничість проявив сам секретарь Окрвиконкому тов. Корнюшін: «в першу хвилину ми всі як один кинемо буденну роботу, станемо до лав червоної армії, щоб ще раз схрестити наші шаблі з міжнародньою буржуазією». («Вісти», ч. 18). Харківським товаришам того брязкотіння шаблями мало. Вони миряться тільки на перемозі соціалізму у всьому світі. Тов. Брауде запевняє, що комуністична партія, «коли буде треба дасть всі свої сили червоній армії та під червоним прапором поведе мільйони робітників та селян на останній бій з капіталом, щоб потім будувати соціалізм не тільки в нашій країні, але і у всьому світі». («Вісти», ч. 12). В відповідь звичайно «Інтернаціонал».

— Совіти на Україні. Цього на Україні за офіційними даними цього року єсть 11.307 совітів. («Вісти», ч. 18).

— «Кожна куховарка повинна вміти керувати державою». Ці слова Леніна, які наводять «Вісти», ч. 13 з приводу III-го всеукр. з'їзду робітниць та селянок, що відбувся в Харькові в січні, виявляють собою цілий програм совітської влади в жіночому питанні. Щоб досягти цього ідеалу, завіщеного безсмертним пророком, що його кожне слово закон, «компартия й радянська влада мають на меті через Всеукраїнський з'їзд селянок і робітниць більш поживити радянську роботу, піднести на височінь роботу громадських організацій і притягти ширші кола населення, зокрема жінку, до державного будівництва, до зміцнення соціалістичних елементів, до боротьби з глитаєм, з дрібно-буржуазною стихією, до боротьби з анти-радянськими елементами, і накреслити певні шляхи, що ними мусять йти жінка в нашому соціалістичному будівництві на майбутнє». («Вісти», ч. 13).

Он скільки на жінку покладається! Та то звичайно ідеал, до якого ще дуже далеко. «На превеликий жаль, — знаходимо в тій самій газеті, — участь жінки в раді, її кількість особливо в селі, процентово знизилась у цьому році». На всю Україну на 11 тисяч сільрад у головах є тільки 33 жінки. А який рівень цього жіноцтва, — це показує сам Петровський, підкреслюючи, що серед делегаток з'їзду є неписьменних 89 жінок, а по всій Україні «500 неписьменних жінок припадає на 1 тисячу». («Вісти», ч. 18).

— Петровський проповідником моралі. «Підвищуючи культурний рівень жінки, ми зможемо позбутися хуліганства, що розвивається в нас серед селянської та робітничої молоді. Серед молоді інколи бракує моральної дисципліни. Трапляються випадки непошани до матері та батька. Потрібно вжити всіх заходів, щоб усунути такі ненормальні

явища серед нашої молоді. і на жінку тут покладаються великі завдання». («Вісти», ч. 18).

З такими словами звернувся Петровський до з'їзду жінок; зробивши все, щоб зруйнувати сім'ю і самі основи моралі, большевики тепер самі ніби перелякані наслідками своєї праці. «Пошана до матері та батька»... і тов. Петровський!

— Комнезамі влада. «Ми зняли КНС з бюджету, — твердили на з'їзді КНС, — це зроблено правильно — правильно, що КНС перестали бути державною організацією, але відпущення коштів КНС на утримання апарату потрібне. Сума буде потрібна солідна...» («Вісти», ч. 5). Визнаючи цю потребу, харківський виконком вирішив «взяти на утримання голов сіл. КНС, на що асигновано 50.000 карб.» («Вісти», ч. 13). «Зняли з держбюджету» і «відпущення коштів на утримання». Звісно послідовності тут нема, але зате це «правильно»: тільки закупивши, принаймні голов КНС, можуть совіти рахувати ще на якийсь час на піддержку цієї «опори комуністичної влади».

— Чужі люде. «Арешти, що були в Комунгоспі, — заявляють на харківській конференції, — говорять за те, що ми маємо серед службовців чужих нам людей, що перешкоджають нам в роботі». («Вісти», ч. 11). На тій же конференції оголошено страшний факт: «був випадок, коли де кілька бочок цементу робітники Комунгоспу подарували на будівлення церкви». («Вісти», ч. 11).

— Підпали на Київщині. За минулий рік на Київщині трапилося особливо багато пожеж. Зареєстровано 1.270 пожеж, що знищили 1.870 господарств, заподіявши збитків близько на 1 мільон карб. «Обслідування цих пожеж виявило, що 75 відсотків пожеж сталися через підпали з помсти і суперечок на ґрунті землеупорядкування». Боротьба з пожежами провадиться проте не гаразд. За даними Держстраху — з 940 підпалів ви-

крито тільки 29 відсот. Крім того адміністративні судові органи проводять мляву боротьбу з паліями. Засуджених паліїв часто-густо звільняли досрочно. («Вісти», ч. 13).

* * *

— На що їм здалася українізація? На з'їзді нац. меншостей Затонський заявив:

«Ми не хочемо, щоб природній процес українізації проходив без нашої активної участі, бо це-ж неминуче привело-б до протиставлення українського села русифікованому міському пролетаріатові. Через це ми прагнемо направити українську культуру в соціалістичне річище під керівництвом пролетаріату». («Вісти», ч. 18)

— За допомогою прокуратури. Та видно, не всі ще комуністи перейнялися розумінням тієї небезпеки, яка єсть для них в «протиставленні українського села русифікованому міському пролетаріатові». І їх до цієї українізації доводиться тягти на налігачі, вдаючись навіть до прокуратури. В Києві «комісія ухвалила повідомити прокуратуру про недбайливе ставлення до українізації державної опери, а також довести до відомо Наросвіти, що в київському ІНО в справі українізації також не все гаразд». («Вісти», ч. 13).

— Національні меншості вже мають на Україні 983 нац. ради. Рівняючи з минулим роком, число нац. рад збільшилося майже на 100. («Вісти», ч. 18).

* * *

— Москва — Донбас. В Москві розроблено проєкт збудування «понадмагістралі» — Штеровка-Коломна-Москва. Зв'язуючи тісніше Донбас з Москвою, «понадмагістраль» має полегшити вивіз укр. палива на північ. («Вісти», ч. 13). Що-що, а це-то напевне виконають!

— Зменшення засівної площі. Минулого року засівна площа соящику на Україні, потрібного як сировина для олійної промисловости, зменшилася на 27,1 відсотк. («Вісти», ч. 13).

— Дніпрельстан. Комісія Дніпрельстану вивчає питання, зв'язані з зрощенням півдня України. Мають повести при участі фахівців протягом трьох літніх місяців відповідні обслідування прилеглої до Дніпра території («Вісти», ч. 13).

— Світське господарство. Недавно в Києві лікувально-санітарна комісія міськради обслідувала їдальні та чайні Укрнархарчу. «Обслідування це показало, що вони, а також і сам Укрнархарч, перебувають у жахливому стані». Так само зле і з укрнархарчівськими цінами. «За одну копійку Укрнархарч дає: по загальних їдальнях 36,45 калорій, по закритих — 47 калорій, а харчуючись дома можна мати за одну копійку — 63 калорії». Що місяця Укрнархарч має 12-13 тисяч карб. збитків.

«Додаткові видатки сягають до 40-80 відсотк. на ціну обіда, а утримання одного тільки персоналу накидає 15-16 коп. на ціну обіда в 50 коп. та ще 5-6 коп. на кожному такому обіді Укрнархарч переплачує, купуючи продукти або на приватному ринкові, або хоч і від кооперативу, але по роздрібних цінах». («Вісти», ч. 5).

«Отже справа громадського харчування в Києві в небезпечі, — робить висновок газета, — а всі ті заходи, що їх вживали досі, щоб цю небезпеку усунути, не призвели ні до чого». Як не призведуть ні до чого і всі інші заходи совітської влади створити новий соціалістичний рай на Україні. На цьому дрібному прикладі виразно проступає вся безнадійність таких спроб.

У ФРАНЦІЇ.

— Виклад п. Ростана про гірські народи північного Кавказу. 29 січня відбувся в Об'єднаній Громаді у Франції виклад про гірські народи Північного Кавказу та їхні сучасні політичні стремління. Цей виклад, як і другі виклади про Кавказ, що мають відбутися в

Громаді, дає можливість нашому громадянству ширше ознайомитись з нашими південно-східними сусідами, які мають з нами багато спільного і так само боряться з нашим північним ворогом.

Кавказ з давніх давен славився по всьому світу своїми природними багатствами (міф про «золоте руно», відомості про торгівлю з Кавказом греків та римлян, а пізніше з венеціанцями). І тому не дивно, що сусіди, особливо, північні, не охоче зрічуться від своїх претензій на своє господарювання в цій країні. І тому хоч природа поділила Кавказ горами на дві частини (північна частина й Закавказз'я), народи, які живуть в них, добре розуміють каже докладчик, що тільки спільними зусиллями вони зможуть добитись незалежності своєї. Ельбрус і Казбек, які підіймаються по обидва боки центрального кряжу, наче б то являються символом того єднання двох частин Кавказу.

Давши короткий огляд всіх цих народів, поділивши їх на етнічні, мовні та географічні групи, докладчик детальніше спиняється над історією боротьби цих народів за свою незалежність.

До завоювання Кавказу Росією більшість цих народів управлялась своїми виборними людьми, це була країна народоправства. Лише чеченці й кабардинці управлялись своєю феодальною аристократією, яка вибирала на певний термін «валі».

Не дивлючись на те, що цих народів на Північному Кавказі так багато, вони мають між собою багато спільних рис, які їх зближують і допомагають об'єднуватись для захисту своїх національних інтересів. Всі вони мають багато спільних звичаїв (напр. гостинність), майже всі мають одну релігію — магометанську (за виключенням православних осетин, але релігійної ворожнечи жадної не помічається); живуть головним чином з скотарства (хліборобства мало); в характерах у них у всіх багато спільних рис — правдивість, дуже розвинене почуття честі, реагують дуже на образу; жінки грають велику роль

в їхньому громадському життю, в разі потреби воюють так само, як і чоловіки; устої родинного життя дуже кріпкі, до жінок у всіх велика повага; нарешті треба згадати рису, яка їх найбільш об'єднує — це велика любов до рідного краю; війна з Росією особливо скріпила почуття національної єдності й дала можливість гірським народам виявити свою надзвичайну відвагу; умерти від руки ворога вважалось великою честю.

— Війна з Росією провадилась спочатку кожним народом окремо партизанським способом. Лише Шаміль змінив в корні цей характер війни. Родився цей національний герой гірських народів Кавказу в Дагестані в 1797 році: одержав дуже широку освіту, але вже 20 років був примушений покинути книжки і взятися до оборони рідного краю. Це був природжений вождь — надзвичайно сильної волі, твердого характеру, розумний, рішучий, хоробрий, благородної зовнішності. Він зумів об'єднати всіх горців, які почали наносити росіянам великі поразки. Була організована справжня армія з полками, чого горці ніколи перед тим не знали; була введена в армію артилерія. Також було переведено багато адміністративних і судових реформ в краю. Авторитет Шаміля у горців був надзвичайний; це був їх улюблений герой. 1859 рік (26 серпня) — це рік національного траура для горців й великого свята для росіян — Шаміль був взятий в полон. Але й після цього горці продовжували битись з завзяттям, — відомі приклади, коли оточені з усіх боків, безкінечно більш сильнішим ворогом, вони в конному строю кидались в Чорне море, аби не здатись. Черкеси боролись аж до 1864 року.

Трагічно кінчилась війна для горців, кінчилась вона варварським торжеством росіян. Де-які народи не могли знести цього режиму й почали втікати масою в Туреччину, — так переїхало коло 2½ мільйонів; росіяне співчували такому переселенню, — звільнялось багато землі, а крім того

легче було їм утримуватись. Для національної справи горців це була велика втрата, й більш дальновидні люди противились цьому рухові.

Як же ж хазяїнували росіяне в цьому краю? Почали з того, що повідбирали у багатьох племен землю придатну до хліборобства й пороздавали їх поміщикам, старшинам, козакам. Завдяки цьому багато горців дуже зубожіло, бо мусли перейти на скотарство, хліб мали привозний.

Ввели росіяне на Кавказі так звані гірські словесні суди — суди юридичної безграмотності, а також надзвичайно жорсткі військові суди. Для забезпечення порядку вони встановили «огоульну відповідальність», — за яку небудь провинку проти росіянина весь аул притягався до відповідальності. Адміністрація була, звичайно, без всякої освіти; горців скрізь пригнічували, що викликало озлоблення; їм забороняли напр. носити кінджали, як частину національного убрання, тоді як козаки, поселені між ними, були завжди озброєні. Це все приводило до періодичних кривавих місцевих повстань та воєн (напр., між козаками й інгушами). Звичайно культури жадної росіяне не принесли; лікарська допомога була лише для завойовників. Освіта переслідувала одну мету — русифікацію: в початкових школах вчили по російськи; батьки дітей до них не посилали й вони зачинялись; робилось все можливе, щоб горці не мали середньої й вищої освіти; ті, що покінчали вищі школи, не могли займати вдома жадних посад. Але горці не піддавалися русифікації, бо вони не бачили, щоб росіяне принесли їм вищу культуру. Навпаки горці мали певний вплив на козаків, які приймали їх звичаї, їх національне убрання.

Після революції 1917 року цим гірським народам прийшлося багато перенести біди, як від «добровольців», так і від червоних. «Добровольці» своїми насильствами і знущаннями, своєю адміністрацією зуміли викликати проти себе фронти (дагестанці, інгуші). Всі були проти «добровольців». Яви-

лись більшовики і як звичайно надавали різних обіцянок, понаробили низку республік на папері, якими управляли комісари з Москви. Горці не можуть уживатись з більшовиками. Стара Росія, «добровольці», більшовики — все це переконало їх, що лише незалежність дасть можливість їм вільно жити й розвиватись. А позаяк вони самі не зможуть захистити себе від ворога, треба їм, з одного боку, єднатись на принципі конфедерації з іншими народами Кавказу — з Грузією та Азербейджаном, а, з другого боку, треба їм тримати контакт з іншими народами, які вириваються з російського поневолення.

Доклад п. Ростана був вислуханий з великим зацікавленням аудиторією, яка присиділася своїми оплесками до подяки висловленої головою Громади шановному гостеві й докладчику.

Були зроблені присутніми деякі запитання п. Ростану. П. д-р Чикаленко підкреслив, в кількох словах, ту близькість сучасних політичних інтересів кавказських народів та українського народу; також звернув він увагу на те, що у нас багато є спільного з кавказцями що-до раси й до що культури.

М. Ш.

— В «Об'єднаній Громаді у Франції» відбувся 5 лютого виклад п. Вачнадзе: «Грузія і Росія».

П. докладчик, перше ніж перейти до основних тез доповіді, в короткій передмові, з'ясував економічний стан Грузії і познайомив присутніх з многовіковою історією своєї батьківщини до моменту договору вільної Грузії з її сусідом Росією.

Головний зміст викладу, оснований виключно на російських наукових працях і урядових доносеннях, полягав в проведенні аналогії межі засобами уярмлення вільної Грузії царським урядом в минулі часи і сучасним російським «соціалістичним».

В перші ж роки після договору Грузії і Росії 1783 року, в якому Грузія лише союзник Росії, цей

договір безсоромно порушується Росією, а через де-кільки років, використавши присутність своїх військ на терені Грузії, царський уряд оголошує приєднання Грузії до російських земель.

І з цього часу починається невпинна боротьба свободолюбивих грузинів за визволення своєї батьківщини. «Кожде дерево, кождий камінь» як говорить проф. Ковадзевський обливають грузини своєю кров'ю, рік за роком тягнеться героїчна боротьба 2-х мільйонного народу з колосом—Росією.

Грузини добиваються повернення своїх прав, узаконення договорних статей, підписаних російським же урядом, і на це царська Росія відповідає карними експедиціями і засланням тисяч патріотів в тундри Сібіру.

Минає століття... Приходить революція... Новою Росією кидається гасло «самоопределение народов вплоть до отделенія» і в серцях грузин повстає надія на можливість самостійно творити своє життя. Грузія проголошує своє відділення і цей акт урочисто визнається революційним урядом Росії. А через де-який, дуже короткий час знову карні експедиції, знову кожен ступінь землі грузинської напоюється кров'ю її синів і тисячі людей гинуть в Сибірі.

«Останнє повстання Грузії в 1924 р., так по звирському задумане росіянами, проклямувало на весь світ наше бажання за всяку ціну звільнитись з братніх обіймів Росії, але ми, научені гірким досвідом, тепер не підємо одні. Ми знайшли собі спільників серед інших поневолених Росією націй і разом з ними, рука в руку ми дійдемо до визволення своїх земель».

Останні слова п. докладчика покриваються оплесками, виголошується «слава Грузії».

Після низки запитань, докладчик, відповідаючи між иншим на одно з запитань, зазначає, що кавказські народи в Україні вбачають могутнього спільника в майбутній боротьбі і тільки тісний контакт Кавказу з Україною при-

веде до побороення імперіялістичних змагань Росії.

Голова Об'єднаної Громади, закриваючи збори, дякує п. Вачнадзе за його виклад і підносить думку про утворення в Парижі «Україно-Кавказького клубу». Присутні вітають цю думку оплесками.
М. Г.

— Укр. Правосл. Парамфія у Франції. Св. служби Божі для укр. православної парафії в Ельзас-Лорені (Оден-ле-Тіш, Кнютанж, Омекур) будуть відправлені пан-отцем Гречишкіним на протязі тижня від 13 по 20 лютого б. р.

— Ліон. 23 січня загальні збори Ліонської громади більшістю проти трьох постановили увійти в Союз Укр. Емігр. Організацій у Франції. Становище в Ліоні, як всюди: є вже досить безробітних і серед українців, де-хто повиїздив, шукаючи праці на провінції.

— Оден-ле-Тіш. 24. XII. улаштували загально-громадську їдальню. На другий день Різдва була ялинка для дітей. На Новий Рік була вечірка. В минулу неділю 23. I. святкували роковини проголошення самостійности разом з Громадою в Еш. Свято було розпочато промовою Голови Оден-ле-Тішської Громади п. Хохуном; далі п. Шкрафій, Голова Ешської Громади (Люксембург) відчитав реферата. Хор під орудою п. Сидоренка виконав гімн і кілька пісень, була й декламація. Після свята була спільна вечір, в якій брало участь до 100 душ. На вечері були гості різних національностей. По вечері відбулися танці під гру нашої невеличкої струн. оркестри.

На заводі і на копальні приймання цілком припинене. Батакають про звільнення, але тимчасом ще ніхто не звільнений. Серед наших звільнених ще немає.

В ПОЛЬЩІ.

— Міжорганізаційний Комітет по увіковіченню пам'яті Симона Петлюри. 22 червня м. р. повстав Об'єднаний

Комітет Українських Емігрантських Організацій м. Каліша і його околиць, який мав на меті урядження в яке мога найурочистіший спосіб жалібної академії в 40-у днину смерті С. Петлюри.

29 серпня Комітет той зібрався на ліквідаційне засідання, на якому після заслухання й затвердження справоздання з витрат по академії, вирішив не розпускати себе, а, переорганізувавшись, продовжувати працю в напрямкові вшанування пам'яті Покійного та заопікування його родиною, прийнявши назву, як в заголовку. Для провадження безпосередно праці Комітет виділив із себе Раду, яка складається: з секретаріату й трьох секцій: 1) по збиранню матеріалів для захисту імені в судовому процесі, 2) по увіковіченню пам'яті Покійного й 3) по збору матеріальних засобів. До складу секретаріату увійшли: ген. Змієнко і підполк. Скрипка — 1-м і 2-м секретарями, інж. арх. Квітка Надія — скарбником і сотн. Шевченко — заступником скарбника. На голів секцій обрано: ген. Вовка, полк. Садовського і ген. Загородського, які по черзі, протягом місяця, головують в Раді і в Комітеті. Працю в раді регулюється затвердженням Комітетом регуляміном. Радою зібрано чи-мало різних документів, що до відкинення брудних наклепів жидівства на українську армію й її Вождя, частину яких вже відіслано до судової комісії в Парижі. Згідно з постановою Комітету переведено в організації збірку по підписним листам, а пізніше — стало, аж до часу закінчення судового процесу, добровільне самоподаткування.

† Полковник Української Армії Б. О. Бракер. 30 грудня 1926 року у Ченстохові помер і 2 січня 1927 року похований на місцевому православному цвинтарі полк. армії УНР Борис Олександрович Бракер.

Небіжчик народився 13 березня 1872 року на Полтавщині у Константиноградському повіті. По закінченню Полтавського кадетського корпусу і Павловської Військової Школи в Петербурзі Б.

Бракер вийшов в 36 Орловський полк. В російсько-японську війну Б. Бракер був ранений і контужений, дістав кілька бойових нагород і рангу сотника. У 1913 році був підвищений в рангу підполковника. Підчас світової війни служив при Штабі Київської Військової Округи.

По революції з українізацією війська Б. Бракер 7 грудня 1917 року був призначений на посаду Штаб-Старшини до доручень при товариші Військового Міністра УНР. Брав бойову участь в січні 1918 р. в обороні Києва від большевиків. Потім був Начальником 2 відділу Пенсійного Управління Військового М-ва, а в 1920 році в ранзі полковника Б. Бракер вже був Начальником Пенсійної Управи Військового М-ва, на якій посаді перебував аж до 1921 р.

Разом з тим, як людина кипучої енергії, він кілька разів керував різними евакуаціями і реєвакуаціями міністерств УНР. В червні 1920 року з наказу Головного Отамана був Головним Керуючим евакуацією всіх центральних установ з Кам'янця на Поділля до Галичини, яке доручення виконав бездоганно.

На чужині, володіючи французькою мовою, Б. Бракер був урядовцем в Бюро Бельгійської Електричної Станції в Ченстохові, де він і працював до останнього часу, поки тяжка хвороба разом з емігрантськими злиднями не звела його в могилу. Добрий бойовий товариш, справедливий начальник, чулий співробітник, безупинної енергії організатор і гарний сім'янин — оце головні риси характеру небіжчика.

Не судив Бог йому бути похованим на своєму рідному хуторі на Полтавщині, нехай же чужа земля буде йому легкою.

Святослав Шрамченко.

З ЧУЖОГО ЖИТТЯ Й

ПЕСИ.

— В. Мякотін про Україну. 29 січня ц. р. російський професор, відомий знавець укра-

їнської історії (особливо гетьманщини), виступив з докладом в Парижі на українські теми. Не будемо переказувати того, що говорив В. М'якотін, бо фактично ця його лекція була повторенням того докладу, що він робив в Празі в листопаді минулого року і про який ми подавали вже нашим читачам в ч. 54 «Тризуба» в статті «Ніяких ілюзій». Тут В. М'якотін зібрав досить численну аудиторію, яка в більшості складалася з людей російського походження. Вкажемо коротко тут тільки на кілька моментів з того докладу.

Торкнувшись того, що питання українське стало зараз дуже гострим для росіян і тому, мовляв, він спиняється на ньому й пробує вияснити його, розпочав В. М'якотін з підготовки в аудиторії такої атмосфери, що була потрібна для того, аби слова його докладу впали на ображене самолюбство росіянина і, щоб само собою, викликали обурення, протести й власне таку реакцію, яка випливає зі слів і висновків В. М'якотіна. Цитував для того В. М'якотін з Грушевського, Донцова й Андрієвського такі уступи, де про Росію говориться як найгірше, де висловлюється найбільше бажання відокремлення від Росії і т. д. Одповідно підготувавши настрої публіки, В. М'якотін пішов розбірати — що то таке ідея «Велика Самостійна Україна от Карпат до Кавказких гор». Розібравши досить з історичного боку — часи Богдана й Переяславського договору 1654 р., — причому В. М'якотін кинув гетьману Богданові обвинувачення, що він перший не додержав умов Переяславських, а тому Росія «в інтересах державних» повинна була приневолити Україну очевидно не тільки до виконання Богданових статей, але й до «присоединенія» до Росії, — В. М'якотін доводить, що в ті часи зовсім не було навіть і поняття про Велику Самостійну Україну від Карпат до Кавказу, і тому на його думку українці не мають ніякого права та підстави на свою ідею про Велику Самостійну Соборну Україну. Перейшовши до нових часів, він од-

мічас, що тільки раз у 1900 році Укр. револ. партія виступила з таким гаслом, але воно не знайшло відгуку серед ширших мас не тільки населення «Малоросії», але й серед інтелігентних груп. Правда, говорить він, що «нещепов» поводження російського правительства відносно українського населення, укр. літератури, театру, навіть пісні, — привело до того, що кинуло українців в австрійську орієнтацію (?). Ну а далі, — само собою розуміється, «Союз Визволення України», німецькі гроші, і... В. М'якотін констатує, що з цього мішка, наповнено гоавстроугорськими гріними, вилізло українське самостійне шило. Звичайно для історика, яким є В. М'якотін, таке появлення гасла «Самостійна Україна» виглядає трохи примитивно, але аудиторія приймає це «откровєніє» оплесками; ціль В. М'якотіна досягнена.

Період новітньої історії України, як виходить зі слів В. М'якотіна, тільки доводить, що ідея самостійності є не життєвою і не можливою в дійсності. Перша доба — Центральна Рада, коли так би мовити, «самочинний» і «самозваний» парламент України пішов проти волі «не-самочиннаво» і «не-самозваннаво» очевидно, Временного Правительства і почав проводити сам свої «сепаратистичні» ідеї в життя, і не міг цього зробити без допомоги німецьких багатіїв. А кінець Центральної Ради, ми, мовляв, знаємо, який був. Далі доба гетьманату — Скоропадського, — «новоспечений» гетьман нічого не мав українського, ні гетьманських традицій (бо походив від брата колишнього гетьмана), навіть по українському не говорив, а по російському і т. д. Гетьман був іграшкою в руках німців, він був їм потрібний для використання економічних можливостей «Малоросії». Далі Директорія — повстання її має характер не національний, як то твердять українці, але соціальний, бо грамота гетьмана про федерацію і повстання Директорії тільки «совпалі» випадково, — це так би мовити «хронологическое совпаденіє» і нічого більше, бо

повстання готувалося ще перед грамотою. Вся боротьба Директорії, яка з одного боку кидала надзвичайно ліві соціалістичні гасла, щоби перейняти ініціативу у большевиків і притягти маси на свій бік, а з другого боку — кидала гасла надзвичайно «шовіністичні», не привела ні до чого. Ліві гасла не помогли, бо маси, бачучи ті ж гасла і від большевиків і від Директорії, все ж пішли за большевиками. Націоналістичні гасла мали наслідком надзвичайний зріст «шовінізма», «шовіністической вражды» між народами на території «Малоросії», що послужило причиною до жидівських погромів (?). Не знаючи шовінізм, мовляв, ґрунту для проведення національних гасел серед мас і опори на них, — Директорія програла. Отже три спроби збудувати «Самостійну Україну»: — Центральна Рада — Скоропадський — Директорія — кінчилися фіаско, бо йшли проти Росії, несли гасла відірвання «Малоросії» від цілої Росії.

Далі В. Мякотін знов вказує на те, що закордоном є сили, що хочуть поділу Росії і її «расчленення», особливо серед німців, приводячи факт, що почесним головою Укр. Наук. Інституту в Берліні є ген. Гренер, колишній нач. штаба Ейхорна у Києві і найбільший власник Круповських акцій. Дуже непокоїть В. Мякотіна те, що гасло Самостійна Україна від Карпат до Кавказу відриває Росію від Чорного моря, і на його думку одірвання це може статися лише шляхом жорстокої і кривавої боротьби.

Врешті, зазначає, що російська культура є сума творчости, як «великоруської», так і «малоруської» — є «общерусской» культурою, яка може і повинна бути спільною і для «великоросів» і для «малоросів».

На думку В. Мякотіна єдиний вихід тільки з того загостреного положення, що утворилося зараз, це є федеративний устрій Російської Держави. В залі вигук «не слішком лі поздно?».

Отже укр. колонія в Парижі отримала нову порцію федерації,

а якої? Невідомо, але, очевидно без Чорного моря.

Після доповіді виступало чимало промовців, яких варто одмітити. Першим виступив якийсь п. Волинець, який прийшов шукати «правди», але її не знайшов. Але тому що всі слов'яне брати, то колись ця правда знайдеться. Виступив п. Цюлкович, на вигляд студент, який заявив, що трудно говорити про українців, не знаючи хто вони. «С чем імеем дело?» — питав він. І відповідав, що укр. національний рух не є чимсь таким, з чим варто рахуватися. Скоріше це є політична спекуляція, авантюризм, що має своєю підставою принцип «краще бути першим на селі, ніж другим в городі», бо, мовляв, колиб українці погодилися з росіянами, то вони «растворились би в море обще-русском» і безперечно не виділялися б так. Але він не бачить навіть, з ким можна федеруватися, і тому, коли українці хочуть битися, то що ж — «будем драться» — кінчає промовець.

Виступив укр. большевик Ночич, який до речі згадати сказав, що і вони зовсім не такі русофоби, бо ж живуть разом з Москвою і відділятися не хочуть.

Далі промовляв п. Скопцов, якийсь кубанець, що доводив, що гетьман і його уряд були абсолютно в руках німців.

Після того цікавий виступ нашого давнього знайомого п. Одиця. Цей добродій виступив гаряче проти «самостійників», мотивуючи тим, що він сам більший українець ніж хто другий, бо в своєму «п'єсьменом столє» має грамоти гетьманські ще з давніх часів від своїх предків, але він не тільки українець, але й «руській». Виступив він проти Самостійної України, але забув, що він сам два рази признавав самостійність України; перший раз, — коли був генеральним секретарем великоруських справ у 1917-8 р. р. і підписував 4-ий Універсал Центральної Ради, — а другий раз, коли був членом Рос. Політичного Комітету (Савінкова) у Варшаві у 1920 р. і підписував конвенцію між Урядом УНР і цим Комітетом

в справі загальної боротьби проти большевиків, а в цій конвенції першим пунктом стояло визнання самостійної Української держави. Але для нього така еквілібристика — очевидно є натуральним виявом «руськості», яку з гордістю він виставляє.

Промова ще одного укр. большевика Шекуна була справді сумбурною «канітел'ю», про яку він говорив: про неї нема чого згадувати.

Дуже інтересний був виступ п. Мілюкова. Цей промовець говорив, що він захищав українців від політики царського режиму ще в 1913 р. Але, очевидно, поки все «українство» укладалося тільки в книжки, театр та пісні, то все було гаразд, але коли «українство» це вже є одірвання Росії від Чорного моря, то заговорила в Мілюкові «руськість» і він сказав, що — «всякому примирчому процесові є межа і ви, українці, бійтеся перейти її цілком». Мовляв, українці готують кулі для Росії, а не Росія для українців. Голос з аудиторії після пропозиції В. Мякотіна про федерацію: «чи часом не пізно» є для Мілюкова «роковим». Це вже означає, що «предел достигнут». Таким чином

оголошення війни почули українці і від Мілюкова.

Нарешті останнім промовцем виступив п. Несманов, який зазначив, що укр. угруповання, що знаходяться на утриманні чужих урядів, говорять про самостійність, а представники укр. населення — не говорять про неї. Так мовляв УНР у Варшаві говорить про самостійність, а укр. посли з Волині не говорять, с-ри укр. в Празі говорять про самостійність, а представники Прикарпатської України говорять, що вони «руські». Забув, або не знає промовець, що напр. посол Васильчук виступив в польському сеймі і говорив... як раз про самостійність.

Останнє слово докладчика було вінцем анти-українських настроїв. Він просто пригрозив українцям, сказавши, що дуже часто рівняють росіян до відмеда «такі непереможливі» і незлобиво». Але коли допитується тому відмедеві, коли його розсердять, то він, мовляв, може бути дуже лютим...

Казка про «незлобіваго» відмеда нам давно відома, і не нам тільки. А через то розмовляємо ми з всіма можливими співниками, щоби нарешті з цим відмедем раду собі дати.

З М І С Т.

Париж, неділя, 13 лютого 1927 року — ст. 1. — *** — ст. 2. — В. Садовський. Ми і вони — ст. 5. — В. Бурахович. Муляє очі — ст. 8. — Український Науковий Інститут в Берліні — ст. 12. — О б с е г в а т о г. З міжнародного життя — ст. 15. — Московська якість — ст. 19. Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 21. — У Франції — ст. 24. — У Польщі — ст. 27. — З чужого життя й преси — ст. 28.

Т Р И З У Б

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходить в 1927 році по старому що-неділі в Парижі при участі співробітників.

Приймається передплата на 1927 рік.

Передплата : у Франції на рік — 120 фр., на півроку — 60 фр., на три місяці — 30 фр., на один місяць 12 фр.

В И Н Ш И Х К Р А І Н А Х :

	на 3 місяці	на один місяць
Чехія	60 кор.	20 кор.
Польща	12 зл.	4 злоті
Румунія	360 леїв	120 леїв
Німеччина	12 р. м.	4 р. м.
Сполуч. Штати Пів. Америки	3 дол.	1 дол.
Канада	3 дол.	1 дол.

Журнал набувати можна в П а р и ж і : в книгарні В. Поволоцького
13 rue Bonaparte, Paris VI.

Крім того журнал передплачувати й набувати можна у представників «Тризуб»: 1) В сполучених Державах Півн. Америки — V. Kedrovsky, 30 E. 7-th Street, New-York City. 2) В Канаді — W. Sikewitch, 512 Banner, man av. Winnipeg: Man. 3) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 7. Bucarest. 4) В Чехословаччині — П р а г а : F. Slodecky, Horni Cernosice u Prahy, Villa Krotovich. П о д е б р а д и — Dr. Modest Levicky, Bouckova, 225, Podebrady. 5) В Польщі — W. Prychodko, ul. Długa, 29, Hotel Polski, 9. W a r s z a w a.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагус—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.